

AN INTELLECTUAL CIRCLE IN TÜRKİYE IN THE 2000S: MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE DERGİSİ

ZEYNEB ÇAĞLIYAN İÇENER

Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2382-972X>

ABSTRACT

Scholarly journals and opinion magazines have been one of the productive centres of Turkish intellectual life in almost every period. In times of widespread political and social change, especially in the aftermath of authoritarian periods, the growth of media outlets brings intellectual dynamism. Particularly, it is possible to speak of such vitality in three periods: First, within the Second Constitutional Monarchy Period between 1908 and 1913. Second, in the process of transition to multi party politics between 1945 and 1955. Third, the first decade of the 2000s. Journals offer important indicators for understanding the relevant period's mindset, sociology and political atmosphere. This study focuses on the Muhafazakâr Düşünce Dergisi (The Journal of Conservative Thought), which has continued since its launch in 2004 and is one of the most important examples of academic journal publishing. In the early 2000s, the re-coding of conservatism, which had long been synonymous with being reactionary in Türkiye, began to have repercussions at the intellectual and political levels. The study sheds light on the changes in Turkey in the 2000s while presenting the journey of Muhafazakâr Düşünce Dergisi, born in this climate, to go beyond being a journal and become an intellectual circle. The effort to cope with the uncertainty caused by change and the sense of uneasiness arising from it, and more importantly, to position oneself in a rapidly changing world, has created a new intellectual centre of attraction around the study of conservatism. As an academic journal, Muhafazakâr Düşünce Dergisi has been an essential reference for those working on conservatism by providing an extensive collection of theoretical studies on conservatism in Türkiye. However, as more than an academic journal, Muhafazakâr Düşünce Dergisi also offers an intellectual circle to young academics in search of their roots but somehow unable to do so beyond the rule of thumb, giving them the feeling of being surrounded by a wide range of inquisitiveness. Keywords: Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Turkey, Türkiye, the 2000s, conservatism, academic journal publishing.

Keywords: The Journal of Conservative Thought, Turkey, Türkiye, the 2000s, conservatism, academic journal publishing

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 12.04.2024

Kabul Tarihi: 25.05.2024

Yayın Tarihi: 15.06.2024

Yayın Sezonu: Ocak - Haziran

Makaleye Atıf Bilgisi

ÇAĞLIYAN İÇENER Zeyneb, (2024). "2000'ler Türkiye'sinde Bir Fikrî Muhît: Muhafazakâr Düşünce Dergisi ". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 20 Sayı: 66. (22-35)

muhafazakârdüşünce • yıl: 20 - sayı: 66 • Ocak-Haziran 2024

2000'LER TÜRKİYE'SİNDE BİR FİKRÎ MUHÎT: MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE DERGİSİ

ZEYNEB ÇAĞLIYAN İÇENER

Öz

Fikir dergileri, hemen her dönemde Türk düşünce hayatının üretken mahfillerinden olmuştur. Geniş çaplı siyasî ve sosyal değişim dönemlerinde, özellikle de otoriter uygulamaların ardından basın-yayın mecralarındaki artış, entelektüel bir canlılığı da beraberinde getirmektedir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 1908-1913 arası, çok partili hayata geçiş döneminde 1945-1955 arası ve 2000'lerin ilk on yılında olmak üzere hususiyetle üç dönemde böylesi bir canlılıktan söz etmek mümkündür. Fikir dergileri ilgili dönemin zihin yapısını, sosyolojisini ve siyasî havasını anlamak açısından mühim göstergeler sunmaktadır. Bu çalışma, yayın hayatına başladığı 2004 yılından günümüze dek kesintisiz şekilde varlığını sürdüren ve akademik fikir dergiciliğinin önemli örneklerinden olan Muhafazakâr Düşünce Dergisi'ni ele almaktadır. 2000'lerin başında, Türkiye'de uzun süre gericilikle eşanlı görülmüş olan muhafazakârlığın yeniden kodlanışının fikrî ve siyasî yansımaları ortaya çıkmaya başlamıştı. Çalışma, bu iklime doğan Muhafazakâr Düşünce Dergisi'nin bir dergi olmanın ötesine geçmesi ve bir fikrî muhît halini alması serüvenini ortaya koyarken 2000'ler Türkiye'sinde yaşanan değişime de ışık tutmaktadır. Değişimin getirdiği belirsizlik ve ondan doğan tedirginlik hissiyle baş etme ve daha da önemlisi hızla değişen dünyada kendini konumlandırma çabası, muhafazakârlık çalışmaları etrafında yeni bir entelektüel çekim alanı oluşturmuştur. Akademik bir dergi olarak Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Türkiye'de teorik anlamda muhafazakârlık çalışmalarının derli toplu bir külliyata kavuşmasını sağlayarak muhafazakârlıkla ilgili çalışanların bakmadan geçemeyecekleri bir temel kaynak olmuştur. Bir fikrî muhît olarak Muhafazakâr Düşünce Dergisi, köklerini arayan ama bir şekilde bunu el yordamından öte yapamayan genç akademisyenlere geniş bir tecessüsle sarmalanma duygusunu yaşatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Türkiye, 2000'ler, muhafazakârlık, akademik dergicilik

Giriş

Türk düşünce tarihinde, etrafında oluşturduğu entelektüel çekim alanıyla belli çevreleri fikren besleyen, onlara yön veren dergiler vardır. Belli dönemlere adeta damga vuran bu dergiler, siyasî ve toplumsal açıdan mühim roller üstlenmiştir.1 *Servet-i Fünûn* (1896-1901), *İctihad* (1904-1932), *Sırât-ı Müstakîm* (1906-1911), *Ulûm-u İktisadiye ve İctimaiye* (1908-1911), *Genç Kalemler* (1910-1912), *Sebîlürreşâd* (1911-1924), *Türk Yurdu* (1911'den günümüze), *Dergâh* (1921-1923), *Resimli Ay* (1924-1931), *Kadro* (1932-1935), *Ülkü* (1933-1950), *Hareket* (aralıklarla 1939-1981), *Büyük Doğu* (aralıklarla 1943-1978) ve *Yön* (1961-1967) dergileri, 19. yüzyıldan itibaren belli düşünce akımlarının adresi olarak akla ilk gelen örneklerdir. Zamanla ekol halini alan dergilerin Türkiye'de sivil toplum olgusunun da gelişmesinde rol oynadığını söyleyebiliriz.

Fikir hayatımızda dergiler kadar muhît kavramının da önemli bir yeri vardır. Muhît, çoğunlukla, Kubbealtı Lûgati'nde belirtildiği şekilde, "bir kimsenin çeşitli ihtiyaçları yönünden devamlı ilişki içinde bulunduğu insan topluluğu, çevre" anlamına gelmektedir. Lûgat, muhît kelimesini tanımlarken "muhît-i hakâyık" kullanımına dikkat çekerek hakikatleri içine alan, kapsayan anlamına da yer vermektedir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde muhît kelimesi, görüp gözetmek, savunup korumak anlamlarına gelen havt (hîta, hıyâta) ve kuşatmak, çevrelemek anlamlarına gelen ihâta kavramlarıyla ilişkisine atıfla tanımlanmaktadır. Hem korumak hem bilmek anlamlarıyla kurulan bağ, muhît kavramının "çevre" kelimesinin çağrıştırdığından daha fazlasını içerdiği kanaatini oluşturmaktadır. Ali Fuad Başgil'in (1949:17) demokrasinin bir hükümet ve idare sistemi olduğu kadar, terbiye, cemiyet görüşü ve muhît olduğunu ileri sürmesi, muhît kavramının düşünce dünyamızdaki kapsamlı kullanımlarına bir misal teşkil etmektedir.

Dergiler, kitle iletişim araçlarının şu anki baş döndürücü dönüşümünden önce, fikir ve ifade hürriyetinin önemli bir aracı olarak işlev kazanmışlardı. Cemil Meriç'in (2010: 102) veciz ifadesiyle "hür tefekkürün kalesi" olmuşlardır. Kamusal ve kişisel arasındaki etkileşimin orta yerinde duran

1 Türk Düşünce Tarihinde dergilerin rolü ve önemine ilişkin daha teferruatlı bilgi için, Hilmi Ziya Ülken'in düşünce tarihimizi Batı ile ilk temaslar ve Tanzimat Dönemi'nden itibaren dönemler, fikri akımlar, şahıslar, eserler ve yayınlar üzerinden inceleyen ve bu alanda birincil kaynak olan *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* (1966) adlı eserine başvurulabilir. Hususi olarak Türkiye'de dergiciliği ele alan çalışmalar da mevcuttur. Bunun da erken dönem ilk örneği yine Ülken (1954) tarafından kaleme alınmıştır. Onu takip eden yayınlar şu şekilde sıralanabilir: Acaroğlu (1971), Küçük (1983), Toprak (1984), Gönenç (2007), Tunalı (2009). Bunlara ek olarak, İletişim Yayınları'ndan çıkan *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* serisinin Türkiye'deki siyasi düşünce akımlarını tek tek ele aldığı diğer ciltlerinden de o fikrin bayraktarlığını yapmış dergiler hakkında malumat edinilebilir.

fikir dergileri, yazar kadrosu tarafından meselelere getirilen kendine has yorumlar, eleştiriler ve yer yer gelecek tasavvurlarıyla şekillenen alternatif çözümlerle okurları üzerinde etki bırakmayı gaye edinmişlerdir. İletişim alanından bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, gazeteden farklı olarak özel okur kitlesine seslenen ve “basının en özgün ve vazgeçilmez mecraları” olarak addedilebilecek fikir dergileri, bir yandan mevcut fikirleri aktarırken bir yandan da yeni fikirleri tedavüle sokan “iletişim araçları” olarak rol oynamaktadır (Ölçekçi, 2016: 267). Carter V. Findley (2012: 178), II. Abdülhamid Dönemi’nde Osmanlı toplumunun yaşadığı değişimi anlatırken yazılı basın organlarının iletişim araçları sağlamanın ötesine geçtiklerine ve Osmanlılara dünya hakkında yeni bir bilinç ve bir topluluk duygusuna sahip olmayı sağlayacak yeni araçlar sunduklarına işaret eder. Findley (a.g.e), bu önemli noktaya dikkatimizi çekerken dergilere özellikle parantez açmış ve yayımlanan okur mektupları aracılığıyla bahse konu dergilerin kadın-erkek olarak ayrıştırılan ve mekânsal olarak dağıtılan halkın topluluk duygusunu pekiştirdiğini öne sürmüştür. Ayrıca dergilerle siyasî katılım olgusu arasında bir ilişki kurmak da mümkündür. Mühim siyasî ve toplumsal kavşaklarda, siyasî katılım ihtiyacının görünürlük kazanmasıyla gazete ve mecmua yayıncılığının paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Türk düşünce hayatına damga vuran hususiyetle üç dönemde fikri ve entelektüel bir canlılıktan söz etmek mümkündür: 1) II. Meşrutiyet Dönemi’nde 2) 1908-1913 yılları arası, 2) çok partili hayata geçiş döneminde 1945-1955 yılları arası ve 3) 2000’lerin ilk on yılı. Geniş çaplı siyasî ve toplumsal değişim dönemleri olarak adlandırılacak bu dönemlerde, basın-yayındaki canlılık, bir yandan da otoriter uygulamaların ardılı olarak ortaya çıkmıştır. II. Abdülhamid’in mutlakiyetçi idaresi, CHP’nin baskıcı tek parti rejimi ve 1980 askerî darbesinin ürünü olan vesayetçi yönetim dönemlerinde, M. Ali Tunalı’nın da belirttiği gibi, yaşadığı zamandan hoşnut olmayanların, “acı ve rahatsızlık” hislerinin “dergileri var eden heyecan” a dönüştüğü görülmektedir (2009: 837). II. Meşrutiyet döneminde gazete ve dergiler, 1940 sonrası dönemde yazılı basına ilave olarak radyo, 2000’lerde ise bunlara ek olarak televizyon, internet ve dijital medya, düşünce hayatını şekillendiren ve dönüştüren araçlar oldu. Zikredilen üç dönemin dergilerinde, sırasıyla edebî/

2 Tark Zafer Tunaya (2004: 66), Osmanlı tarihinin en geniş ama en anarşik hürriyet havasını getiren II. Meşrutiyet’in ilanıyla beraber aydınların belirli yayın organlarında birleşerek iktidar karşısında bir kuvvet olarak belirdiklerini dile getirir. Tunaya (a.g.e), siyasî fikirlerin ilk defa cereyanlar haline geldiğini ileri sürdüğü bu dönemde, yayın organlarının “umumi efkârı yapıcı ve yönlüci, kitleleri hareket ettirici” rol oynadığını vurgular.

sosyal, fikrî/siyasî ve akademik/bilimsel saikin diğer iki döneme kıyasla tek başına daha baskın olduğu söylenebilir. Bunlar hep birlikte Türk düşünce tarihinin önemli kilometre taşlarını oluşturmaktadır. Bu sebeple dergi incelemeleri, ilgili dönemin zihin dünyasını, sosyolojisini ve siyasî havasını anlamak açısından mühim göstergeler sunmaktadır. Dönemin bir bağlama oturulmasında belli başlı dergilerin incelenmesi anahtar bir rol oynamaktadır.

Muhafazakâr Düşünce Dergisi'ni mercek altına alan bu çalışma, yukarıda zikredilen arka plana yaslanarak 2000'ler Türkiye'sinin genel düşünce iklimine eğilmektedir. Hem aydın sosyolojisindeki değişimi hem de geniş bir kesimin siyasî bir güç kazanarak sosyal ve siyasî bir dönüşüm süreci başlatma hikâyesini anlamak için *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'nin sayfalarında yer verdiği tartışmalara bakmak mühimdir. Derginin doğumu, 2002'de henüz kuruluşunun ilk yılını doldurmuşken günümüze dek sürecek bir iktidarda kalma başarısının sahibi olan AK Parti'nin kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlamaya başladığı ilk evreye denk gelmektedir. O zamana dek, Türkiye'de daha çok kültürel ve sosyal alanda cereyan eden muhafazakârlık, siyasî arenada ilk defa bu denli bir ağırlık kazanma sürecine girmiştir. Ancak, bu aynı iklimde doğma sürecini, derginin partinin bir organik uzantısı olduğu şeklinde yorumlamak hatalı olacaktır. Dergide yazan isimlerin bir kısmı, sonrasında AK Parti'den milletvekili seçilen yahut Parti tarafından çeşitli üst düzey bürokratik görevlere atanan isimler olsa da, başlangıçtan itibaren Parti ve Dergi aynı iklimde yeşerme imkânı bulan farklı kurumsal yapılar olmanın ötesinde herhangi bir organik ilişki içerisinde yer almamışlardır. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'nin “muhafazakâr demokrasi”nin kavramsallaştırılması hususunda sayfalarını farklı görüşlere açarak ve fikir sahiplerine birbirlerine cevap verme fırsatını vererek, akademik nezaketi haiz bir münazara zemini oluşturduğu görülür.³

Güzergâh Tespiti: “Gelenekten Geleceğe”

İlk sayısı bundan yirmi yıl önce 2004'ün yaz mevsiminde çıkan *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, sayıya “Gelenekten Geleceğe: Muhafazakârlık” başlığını atmıştır. Bu tercih, Türkiye'de uzun süre gericilik yaftasından

3 Derginin ilk sayılarından itibaren muhafazakâr demokrasi tartışmalarının ele alındığı makaleler için, bkz. Yılmaz (2004), Uyanık (2004), Helvacı (2004), Yılmaz (2006), Çağlıyan (2006). Çağlıyan'ın (2006), derginin 9-10. sayısında yayımlanan, AK Parti'nin “muhafazakâr demokrat” kimliğinin müphemliğini ve iki kavram arasındaki giderilemeyen ikibaşlılığını, “muhafazakâr demokrasi” kavramının mimarlarından Yalçın Akdoğan'ın bir gazete yazısındaki sözlerinden yola çıkarak eleştiren yorum yazısına Akdoğan'ın (2007) bir sonraki sayıda verdiği cevap, derginin akademik bir tartışma zemini sunmasının örneklerinden biri olarak zikredilebilir.

kurtulamayan muhafazakârlığın yeni binyılın başında yeniden kodlanışının bir yansımasıdır. Bu kodlanışın gelenek kavramına referansla başlaması, reform odaklı Anglo-Sakson muhafazakârlığının esin kaynağı addedildiğine bir işarettir. Zira tedrici bir değişimi ön planda tutan bu muhafazakâr düşünce tarzının tamamlayıcı kavramı gelenektir. *Muhafazakâr Düşünce* ilk sayısında geride kalmış, miadı dolmuş bir “geçmiş”ten geleceğe değil de günümüzde de yaşamaya devam ettiği düşünülen, dolayısıyla bir sürekliliği yüklenen “gelenek”ten geleceğe bir köprü kurulduğu mesajıyla merhaba demiştir.

2000’lerin akademik fikir dergiciliği, 2000 öncesinde daha yoğun olarak görülen siyasî fikir dergiciliğinden farklıdır. *Muhafazakâr Düşünce*’nin de aralarında yer aldığı *Doğu Batı, Türkiye Günlüğü, Liberal Düşünce, Toplum ve Bilim, Düşünen Siyaset, Tezkire, Birikim* dergileri, 2000’lerin ilk başlarında akademik tartışma ortamını zenginleştiren süreli yayın anlayışlarıyla ön plana çıkmıştır. Her ne kadar mezkûr dergilerin genel yayın yönetmenlerinin ve yerleşik yazar kadrolarının siyasî eğilimleri birbirinden farklı olsa da 2000’lerin başı bu grupların birbirleriyle diyalog kurma başarısının sergilendiği yıllar olmuştur. Bu ise, Türk fikir hayatının nicedir özlediği çoğulculuğun bir tezahürü diye değerlendirilebilir. Birbirine kulak kabartmaya, birbirini dinlemeye ve birbiriyle konuşmaya açık olma hâli, 1980 öncesinin kavgacı/polemikçi ve ideolojik, 1980 sonrasının baskılanmış/ürkek ve apolitik ortamlarında açılan toplumsal diyalogsuzluk yarasına adeta merhem olmuştur. Böylelikle 2000’lerin başında, farklı siyasî düşüncelerin dile getirildiği zengin ve geçişken bir tartışma ortamı kurulabilmiştir. Bu noktada, çeşitli kesimleri birleştiren etkenin dinî, mezhepsel, etnik ve kültürel farklılıkları o zamana dek bastırıldığı iddiasıyla hâkim söyleme yöneltilen eleştiriler olduğu görülmektedir. Bunlar Kemalizm başlığı altında otoriteriyenizm eleştirisi olduğu gibi, 1980 askerî darbesinin mirası olan vesayetçi anlayışın yasakçılığının eleştirisi de olabilmektedir. Muhafazakârlığın liberalizmle birlikte parlaması ise, özellikle din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde baskıcı laiklik anlayışının hedefe alınmasıyla olmuştur.

Türkiye’de liberalizmle muhafazakârlık ilişkisi detaylı bir incelemeye muhtaçtır. Liberalizmin seyri ele alınırken muhafazakârlığa temas etmemek neredeyse imkânsızdır. Zira Türkiye bağlamında, muhafazakârlıktan bağımsız bir liberal anlayışın gürül gürül aktığı bir dönemin varlığından söz etmek zordur. Soğuk Savaş’ın bitişiyle liberalizmin ideolojilerin sonunu getiren muzaffer düşünce olarak öne çıkmasının etkisi, Türkiye’de de Turgut Özal döneminde siyaseten yoğun olarak kendini göstermiştir. Ancak liberalizmin muhafazakârlıkla kol kola olma hâli sürmüştür. *Muhafazakâr Düşünce*

ve *Liberal Düşünce* dergilerinin yazar kadroları arasındaki geçişkenlik⁴ bunu örnekler niteliktedir. Aynı camianın ortak dertlerinin olması da 2000'ler bağlamında bu durumu beslemiştir. Ayrıca diğer bir önemli gelişme olarak Türk muhafazakârlığı içerisinde İngiliz ve Amerikan muhafazakârlıklarının alaka uyandırdığı bir döneme girilmesi, liberal muhafazakâr kimliğin söz konusu dönemde yeniden inşasını kolaylaştırmıştır. Muhafazakâr Düşünce Dergisi'nin ilk sayılarından itibaren muhafazakârlık çerçevesinde kavramsal ve teorik tartışmalar, özellikle İngiliz/Amerikan ağırlıklı Batı literatüründen çevirilerle zenginleştirilmiştir. Edmund Burke (1729-1797), Michael Oakeshott (1901-1990), Robert Nisbet (1913-1996), Russell Kirk (1918-1994), Roger Scruton (1944-2020), Shirley Robin Letwin (1924-1993) ve John Kekes (1936) gibi muhafazakârlık düşüncesini etkileyen, kavramsal ve kuramsal olarak besleyen yahut bilimsel ve akademik açıdan analiz eden isimlere özellikle ilk on yıldaki sayılarda sıkça yer verilmiştir.⁵ Bu, derginin dünyayı okuma çabası içinde olduğunu, Türkiye'de muhafazakârlığı çoğunlukla Osmanlı-Türk modernleşmesinin sancularına odaklanarak ele almakla yetinecek yerelde sıkışıp kalma sorununu aştığını göstermektedir.

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, henüz modernleşme-Batılılaşma düğümünü çözememiş Türkiye'nin yeni binyılın başında küreselleşmeyle yeni bir değişim rüzgârına kapıldığı, kimlik ve aidiyet hislerinin depreştiği dönemde tam da böylesi bir değişimin içine doğmuştu. Değişimin getirdiği belirsizlik ve ondan neşet eden tedirginlik hissiyle baş etme ve kendini hızla değişen dünyada konumlandırma çabası, muhafazakârlık çalışmaları etrafında yeni bir entelektüel oluşumun ortaya çıkmasına zemin hazırlamış oldu. Aydınlanma fikri, Fransız İhtilâli, Sanayi İnkılâbı ile ortak bir çıkış noktası ve kavram dünyasına yaslanan muhafazakâr düşünceyi dünyanın çeşitli yerlerinde rasyonelleşme/sekülerleşme, modernleşme, sanayileşme gibi süreçler farklı farklı şekillendirmiştir. Bu süreçler, Türkiye'de de Batılılaşma tartışmalarını derinden etkilemiştir. Türk muhafazakârlıklarının Batılılaşma üzerinden temel tartışma eksenini oluşturan değişim, süreklilik ve terkip kavramları

4 Bekir Berat Özipek, Ömer Çaha, Alim Yılmaz, Tanel Demirel, Murat Yılmaz, Cennet Uslu her iki dergide yayımlanmış makaleleri olan isimler arasında sayılabilir.

5 Oakeshott'tan çeviriler için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 1 Sayı 1 (2004: 55-78), Cilt 7 Sayı 25-26 (2011: 155-184), Cilt 9 Sayı 35 (2013: 5-24) & (2013: 121-166); Kirk'ten çeviriler için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 1 Sayı 4 (2004: 11-26), Cilt 4 Sayı 16-17 (2008: 243-250), Cilt 9 Sayı 33-34 (2012: 39-61); Kekes'ten çeviriler için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 1 Sayı 4 (2004: 11-28), Cilt 4 Sayı 15 (2008: 23-47); Burke'ten çeviriler için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 3 Sayı 11 (2007: 9-22) ve Burke üzerine yazıların çevirileri için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 2 Sayı 7 (Weston, Jr. 2006: 137-151), Cilt 7 Sayı 27 (Canavan, 2011: 11-38), Cilt 8 Sayı 32 (Letwin, 2012: 5-20); Scruton'dan bir çeviri için bkz. *Muhafazakâr Düşünce* Cilt 9 Sayı 33-34 (2012: 33-37).

üzerine geliştirdiği fikirler, küreselleşme olgusunun hayatımıza girmesinden sonra da merkezî durumlarını sürdürmüştür. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, bir yandan gelenek, tarih, millet, kültür, medeniyet, dil, din, devlet, aile gibi Türk muhafazakârlığının klasik konu başlıkları etrafında yeni içeriklerle tartışmaları beslerken, diğer yandan da ilk başlarda küreselleşme, son zamanlarda ise kendini iyice hissettiren dijitalleşme karşısında beliren yeni olgulara getirilen yaklaşımlarla Türkiye’de muhafazakârlığın kavram dünyasının gelişimine katkıda bulunmaktadır.

İklimini Bulmak Muhîtime Kavuşmak

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, muhafazakârlık çalışmalarında bilhassa 2000’lerin başında hissedilmeye başlayan mühim bir boşluğu doldurmuştur. Uzun yıllar din temelli bir bakış açısından yola çıkarak gerici/tutucu olarak yaftalanma endişesinin gölgesinde kalan muhafazakâr nitelemesi, siyasî arena da kendine bir yer edinememişti. Çoğunlukla edebî/kültürel merkezli çalışmalara konu olan isimler etrafında hatırı sayılır bir Türk muhafazakârlığı literatürü oluşturulmuşsa da bu, siyasî ve toplumsal olarak bazı meselelerin muhafazakâr perspektiften nasıl okunduğunun tartışmada eksik kalmasının önüne geçememişti. Dolayısıyla Türk muhafazakârlığı daha çok isimler/düşünürler üzerinden ele alınan ve fakat siyasî ve toplumsal meselelere dair ne söylediğiyle pek ilgilenilmeyen bir alandı. Üstelik Türk muhafazakârlığı ve bu geleneği temsil ettiği düşünülen isimlere dair çalışmalar da çoğunlukla Türkiye’nin entelektüel ve siyasî serencamından ziyade Batılı teori ve yaklaşımlar çerçevesinde ele alınıyordu. Tam da o dönemde, doktora eğitimim sırasında aldığım bir ders bu çarpıklığı ve eksikliği görmemi kolaylaştırdı.

Bahse konu Türk Siyasal Düşüncesi dersi, Bilkent Üniversitesi’ndeki Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktora programında Prof. Dr. Ümit Cizre’nin verdiği bir dersti. Ders, Türkçe olarak işlediğimiz tek dersimizdi ve derste, aslında liseden itibaren okuduğum ama Batı siyasal düşüncesi odaklı üniversite eğitimim süresince biraz geri planda kalan Türk entelektüellerinin yazdıkları üzerinden derin analizler yapıyorduk. Aynı üniversitede tamamladığım lisans ve yüksek lisans eğitimlerim süresince, Türk siyaseti alanında uluslararası arenada tanınan, saygın bir akademisyen kadrosundan dersler almıştım. Ancak bu derslerde Türkçe yazılmış klasik metinlere bu denli nüfuz etmemiz söz konusu olmamıştı. Bu yeni deneyimin yukarıda da bahsettiğim 2000’lerin hür düşüncenin peşinde koşulan, farklı fikir sahiplerinin birlikte demlendiği ortak alanların çoğaldığı bir ortamda, çok kıymetli bir başlangıç teşkil ettiğini şimdilerde daha iyi anlayabiliyorum. Benim gibi dünyayı ama

eş zamanlı olarak da “kendimizi” tanıma, tanımlama, kavrama, sorgulama yolunda bir denge kurabilme mücadelesi vermemiz gerektiğini hisseden ama bunu nasıl yapacağını bilemeyen genç akademisyen adaylarının ihtiyacı olan, aslında bir muhîtin varlığıydı. Hatta daha doğru bir ifadeyle, böylesi bir muhîtin varlığından habersiz olanların bu muhîtle tanışmasıydı. Doktora dersimin ödevi olarak, Ümit Cizre Hocamın telkiniyle Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine kaleme aldığım çalışma, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'yle yollarımın kesişmesine vesile oldu. Ankara Kızılay'daki kitapçılardan birinde dergiyi görmüş ve hemen abone olmuşum. O dönemde *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* içinde bulunduğum akademik câmiadan kimsenin haberdar olmadığı bir dergiydi. Tanpınar üzerine ele aldığım çalışmamı İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Siyasî İlimler Türk Derneği ilk lisansüstü konferansında tebliğ olarak sunmuş ve oradaki hocalardan da çalışmama ilişkin cesaretlendirici yorumlar almıştım. Bunun üzerine konu muhafazakârlıkla ilgili olunca *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'ne bu çalışmayı makale olarak göndermeye karar verdim. Henüz doktora adayıydım. Açıkçası kendimi olumlu bir cevap alamayabileceğime hazırlamıştım. Türk akademisinde o dönemde hâkim ana damarın içinde yer alan bir üniversitenin yetiştirdiği bir gençtim. Ama beni heyecanlandıran Türk siyasî düşünce serüvenini “içeriden” okuma çabası, doktora câmiamda “dışarıdan” okumalara kıyasla çok yerli ve daha önemlisi daha az bilimsel görülüyordu; bu nedenle bocalıyordum. Bilkent Üniversitesi ve benzeri şekilde Amerikan ekolünü takip eden birkaç üniversitemize dışarıdan bakışın ise, “kendine yabancılaşmışlık” ve “bilimsel kibirlilik” tanımlamalarından nasibini aldığını sonraları çeşitli mecralardaki tecrübelerimde fark ettim. Bu ikilikler içinde yıllar boyunca gelişen kopukluk, maalesef Türk akademisinin hâlâ aşamadığı bir problemlî hâldir.

Muhafazakâr Düşünce Dergisi çevresine cismimden önce ismimi tanıtan makalemın dergide yayımlanmasından sonra, dergi tarafından o sıralarda tertip edilen 2006 *Uluslararası Muhafazakâr Düşünce Sempozyumu*'na yine tek başıma katıldım. Sempozyumun sonuna doğru bildiri sunan hocalardan birine bir soru yönelttim. Oturumlar bittikten sonra kapanışta bir yemek olduğunu duysam da yalnızlık hissiyle mekânı terk ediyordum ki arkadan birinin bana isimle seslendiğini işittim. O kişi derginin Kadim Yayınları adına sahibi ve aynı zamanda Genel Yayın Yönetmeni olduğunu sonradan öğrendiğim Serhat Buhari Baytekin'di. Son panelde soru sormadan evvel kendimi takdim ettiğim için kim olduğumu anlamışlardı. O tanışma anı, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'nin atalarımızdan yadigâr “körler sağırlar birbirini ağırlar” tanımına uyan cemaatçi bir topluluk olmaktan öte, entelektüel

bir muhît olma potansiyelinin benim nazarımda açığa çıktığı andı. Muhafazakârlığın cemaatiliğe meyyal yapısı düşünüldüğünde bu durum hele de Türkiye bağlamında istisnadır.

Liberal Düşünce'yi de bu çerçevede müstesna örneklerden biri olarak zikretmek yeri gelmiŐken isabetli olacaktır. Zira topluluğun herkese açık entelektüel tartışma ortamı sunan seminerleri, yine genç akademisyenler için oldukça kıymetliydi. Nitekim iki dergi arasında yazarlar bakımından yukarıda zikrettiğim geçiŐkenlik, faaliyetlere katılımda da kendini gösteriyordu. Her iki derginin ayrı ayrı düzenlediği sempozyum, panel ve toplantılarda bir araya geliniyordu. Bu kol kola yürüyebilme, birbirini akademik ve fikri düzeyde besleme hali geçerliliğini korumaktadır.

Muhafazakâr Düşünce Dergisi çevresiyle tanışma hik yemi paylaŐmayı, münferit bir durumun ötesinde, derginin üstlendiği rol itibariyle genel bir durum tespitini daha anlaşılır kıldığı için önemli görüyorum. K k nt  bulmaya çalıŐan ama bir Şekilde bunu el yordamından öte yapamayan genç akademisyenlere derginin o dönemde hissettirdiği aŐinalık hissiyle mühim bir destek sunduğunu ŐahŐi tecrübelerim ışığında rahatlıkla söyleyebilirim. Tam da o sıralarda BeŐir Ayvazoğlu'nun (1995) *Yahya Kemal: Eve Dönen Adam*'ından etkilenerek mektepten memlekete dönmüŐ bir genç hissiyatında olan benim gibiler için bunun anlamı, evi ev yapanlarla tanışma imk nına eriŐmenin huzuru olmuştur.

Yirmi Yılı Geride Bırakırken...

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2004'ten günümüze dek aralıksız sürdürdüğü yirmi yıllık yayın hayatı süresince beŐi özel sayı olmak üzere toplam 65 sayıya ulaŐmıŐ, her sayısında kapsamlı bir dosya konusu çerçevesinde farklı meseleleri düŐünmeye, tartıŐmaya davet etmiŐ ve böylece Türkiye'de muhafazakârlık çalışmalarının en önemli adreslerinden biri olmuştur. 65 sayının dosya konuları incelendiğinde, muhafazakâr düşüncenin ilgi alanında olup da tartıŐmaya açılmamıŐ bir baŐlıĐın neredeyse kalmadığı görülmektedir. İlk başlarda, muhafazakâr düşünce dünyasının gelenek, kadim bilgelik, tarih ve nostalji, modernleşme, dil ve kültür, ahlak, aile, kadın, mülkiyet, devlet, cemiyet, birey ve toplum gibi başat konularına odaklanılırken zaman içerisinde, hızla deĐiŐip dönüŐen dünyanın ve Türkiye'nin gündemini meŐgul etmeye başlayan yeni olgular, olaylar ve meseleler de dikkate alınmaya baŐlamıŐtır. "Akademide Sorun Ne?" (2013), "15 Temmuz'un ışığında Türkiye" (2016), "Ekolojik Düşünce" (2017), "Dünya Siyasetinde Muhafazakârlık" (2017), "Avrupa'da AŐıru Sağ ve İslamofobi" (2018), "Savaş ve BarıŐ" (2019),

“Türkiye’de Güncel Sekülerleşme Araştırmaları” (2020) gibi dosya başlıkları, yerel ve küresel ölçekte ortaya çıkan güncel meselelerin masaya yatırıldığıının örnekleridir. Son birkaç yıldır Türkiye’nin siyasi ve entelektüel gündemi- ne, birikimine daha fazla odaklanan sayılar göze çarpmaktadır. “Türkiye’de Muhafazakâr Düşünceyi Etkileyen Düşünürler” (2013) serisiyle başlayan ve üç sayıda toparlanan bu entelektüel birikime giriş, devamında belli isim- lerin münferit olarak ele alındığı dosyalarla sürmüştür. Bu grupta yer alan sayılar, “Terakkici Muhafazakâr bir Mütefekkir: Ali Fuad Başgil” (2017), “Ekonomik ve Toplumsal Dönüşümün Mimarı: Turgut Özal” (2018), “Bir Osmanlı Münevveri Said Halim Paşa” (2022), “İman, Duruş ve Diriliş: Se- zai Karakoç” (2022), “Gelenekten Geleceğe Bir Aydın: Erol Güngör” (2023) başlıklı sayılardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kuruluşunun yüzüncü yılı münasebetiyle “Millî Egemenlik” (2020) başlığıyla yayımlanan 58. Sayı ve geçtiğimiz yıl büyük bir coşkuyla kutladığımız Cumhuriyetimizin yüzün- cü yılını bir muhasebe fırsatı addederek “Yüzyıllık Muhasebe: İkinci Yüzyıla Girerken Türkiye Siyaseti” (2023) başlığıyla yayımlanan 65. Sayı, gelenekten geleceğe aktarılan devam zincirinin mühim halkalarından olmuştur.

Genel olarak yayımlanan çalışmalara bakarsak orada da zaman içerisinde bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Önceleri derginin sayılarında daha faz- la yer verilen Avrupa ve Amerika muhafazakârlığının tanıtılması amacını gü- den makaleler, bir zaman sonra yerlerini, daha özgüvenli bir dille kendimize içeriden bakan çalışmalara bırakmıştır. Bu ikinci grup çalışmaların kendimize sadece tarihi bir perspektiften değil, bazen karşılaştırmalı olarak ve bulundu- ğumuz noktayı dünya literatürü içinde konumlandırarak bakıyor olması, Türk muhafazakâr düşünce literatürü açısından oldukça önemli bir gelişmedir.

Türkiye’de muhafazakârlık düşüncesine ilişkin çoğunlukla dağınık kalan yazını derleyip toplamak, bir insicamla kayda geçirmek *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*’nin mühim katkılarından- dır. Değişimin Dergi yönetimi tarafından da benimsenmesi, Derginin kendini yenileyerek süreklilik sağlayabilmesi- nin önünü açmıştır. Beş yılda bir yeni bir genel yayın yönetmeniyle6 yola devam etmek, yenilenmeyi, tazelenmeyi ama bir yandan da bir gelenek oluş- turmayı mümkün kılmıştır. Türkiye’de süreli yayınların ömrünün kısalığına yol açan pek çok faktöre rağmen, bir derginin uzun yıllar boyunca aralıksız yayımlanmasını temin etmek bilhassa önemlidir. Türkiye’de üniversitelerin akademik dergilerinin dışında gelişen akademik fikir dergiciliğinin entelek- tüel bir canlılık getirme potansiyeli daha fazladır. Ancak bir fikrî muhît veya

6 Serhat Buhari Baytekin, Selman Kesgin, Nazım Onur Hökelek ve Yunus Şahbaz sırasıyla Genel Yayın Yönetmeni olarak görev yapan isimlerdir.

entelektüel çevre oluşturan bu dergilerin, farkında olmadan kendi mahallesinde hapsolme ve dar bir entelektüel cemaat içerisinde sıkışma tuzaklarına düşmeleri ihtimal dâhilindedir. Hem yazarlar nezdinde hem de entelektüel düzeyde yenilenme ve tazelenmeyi engelleyebilecek bu durum, uzun yıllardır yayımlanan ve özgül ağırlığa sahip olan dergiler için bile heyecanı yitirme ve tekrara düşme tehlikesini doğurmaktadır. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* editör ve yazar kadrosundaki yenilenmelerle bu tehlikelerin farkında olarak, dinamizmi sürekli kılmayı kendine şiar edinmiştir. Böylelikle dar bir entelektüel cemaat içerisine hapsolmemiş, akademi dünyasının genç ve dinamik isimlerini de yazar halkasına dâhil etmeyi başarmıştır. Değişim, süreklilik ve terkip temaları, muhafazakârlığın başat konuları olmanın ötesine geçerek *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'nin uygulamalarında da kendini göstermektedir.

Muhafazakâr Düşünce ismi, son yıllarda, dergi dışında gerçekleştirilen başarılı uluslararası ve ulusal sempozyumlarla da gündeme gelmektedir. Yukarıdaki şahsî hikâyemde değindiğim 2006'daki *Uluslararası Avrupa'da ve Türkiye'de Muhafazakâr Düşünce ve Siyasî Partiler Sempozyumu* bu anlamda bir başlangıç noktası teşkil etmiştir. 2014 sonrasında her birkaç senede bir düzenlenen sekiz sempozyumla dergi dışı faaliyetlerin sıklaştığı görülmektedir. 2014'te *Türkiye'de Muhafazakâr Düşünceyi Etkileyen Düşünürler*, 2015'te *İslam Medeniyetini Kuran Düşünürler*, 2016'da *15 Temmuz Işığında Türkiye Sempozyumu*, 2017'de *Vefatının 50. Yılında Ali Fuad Başgil*, 2018'de *Uluslararası Din Sosyolojisi Sempozyumu*, 2021'de *Şehadetinin 100. Yılında Said Halim Paşa*, 2023'ün Nisan ayında *İman, Duruş ve Diriliş-Sezai Karakoç Sempozyumu* ve yine aynı senenin Kasım ayında *Vefatının 40. Yılında Erol Güngör Sempozyumu* tertip edilmiştir⁷. Sempozyumların büyük kısmında bildiriler hem dergide ayrı sayılar olarak hem de Kadim Yayınları bünyesinde kitap olarak basılmıştır. Böylelikle *Muhafazakâr Düşünce* bir dergiden daha fazlası olmuş, zaman içerisinde bir fikir muhîti, bir entelektüel oluşum hâlini almıştır. Öyle ki, Dergi yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuştur. 2018'deki yüksek lisans tezinde Burak Özer Türkiye'de *Muhafazakârlığı Muhafazakâr Düşünce Dergisi* üzerinden ele almıştır. 2021'de ise Zefir Ademi "Muhafazakârlık ve Sosyal Değişme: Muhafazakâr Düşünce Dergisi Örneği" başlıklı doktora tezinde modernleşme süreci ve karşısında gelişen muhafazakâr refleksi anlamak amacıyla, özellikle Cumhuriyet döneminde belirginleşen muhafazakâr-modern tartışmalarının felsefî arka planını ortaya koymak üzere *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'ni örnek olarak incelemiştir.

⁷ Sempozyumların video kayıtlarına derginin web sitesinden erişilebilmektedir. Bkz. <https://www.mu-hafazakar.com/etkinlikler>

Sonuç

Türkiye'nin 2000'lerdeki umutla başlayan değişim yolculuğu, dünyayı ve kendimizi birlikte hem içeriden hem dışarıdan okumaları sentezleyerek ele almayı gerekli kılıyordu. Hızı ve görünür etkileri nedeniyle değişimi reddetmenin imkânsız olduğu bir dönemde, değişimi kendi akışına bırakarak, değişmeyi de geleceğe aktararak ilerleme fikri, siyaseten de açıkça kabul görüyordu. Bu dönemin içine doğan, söz konusu iklimde serpilip gelişen *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*'nin Türk düşünce ve yayıncılık tarihinin içerisindeki konumlanması, aslında dönemin fikir hayatına ve zihniyet dünyasına da ışık tutar mahiyettedir.

Kendi akademik serüvenimle bir eş zamanlılık arz ettiği için yer yer öznel değerlendirmelere yer verdiğim bu çalışma, aslında bir derginin bir fikrî muhîte dönüşmesinin hikâyesini de ortaya koymaktadır. Derginin, yirmi yıl önce yola çıkarken ilk takdim yazısında, “Türkiye’de muhafazakâr düşünceye katkı sağlamak” ve “muhafazakâr siyasete yol göstermek” olarak ortaya koyduğu hedeflerini düşünce boyutunda büyük bir başarıyla gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Türkiye’de teorik anlamda muhafazakârlık çalışmalarının derli toplu ve doyurucu bir külliyata kavuşmasını sağlamıştır. Dergi, muhafazakârlıkla ilgili çalışanların es geçemeyecekleri temel kaynaklardan biri olmuştur.

Muhafazakâr Düşünce çıkışı itibariyle akademik bir fikir dergisidir ama aynı zamanda akademik bir dergiden daha fazlasıdır. Kadim bir geleneğin taşıyıcısı olma yolunda yayın hayatını sürdürürken hızlı değişimler karşısında ortaya çıkan meseleleri muhafazakâr düşünceyle ilişkili olarak yorumlayan farklı kalemlere sayfalarında, farklı seslere sempozyum oturumlarında umulur ki daha uzun yıllar boyunca yer vermeye devam edecektir.

Kaynakça

- Acaroğlu, M. T. (1971). “Dergiciliğimiz”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 23, Sayı:223, 389-394.
- Ademi, Z. (2021). *Muhafazakârlık ve Sosyal Değişme: Muhafazakâr Düşünce Dergisi Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Akdoğan, Y. (2007). “AK Parti, Dönüşüm ve Normatif-Politika”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı: 11, Yıl: 3, 185-197.
- Ayvazoğlu, B. (1996). *Yahya Kemal: Eve Dönen Adam* (2. Baskı). İstanbul: Ötügen.
- Çağlıyan, Z. (2006). “Muhafazakâr Demokrasi Mi Demokrasiyle Süslenmiş Muhafazakârlık Mı?”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı: 9-10, Yıl: 2, 75-77.

- Findley, C.V. (2012). Modern Türkiye Tarihi: İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007 (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Helvacı, A. (2004). "Muhafazakar" Duruştan, "Demokrat" Tavıra Anakronik Bir Yolculuk. Muhafazakar Düşünce Dergisi, Sayı: 2, Yıl: 1, 193-206.
- Kubbealtı Lgati. Misalli Büyük Türkçe Sözlük. <https://lugatim.com/s/muhit> (Erişim Tarihi: 29.06.2024)
- Küçük, Y. (1983). "Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri". Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. C. 1 içinde (138-144). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç, C. (1992). Bu lke (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Muhafazakar Düşünce Dergisi. <https://www.muhafazakar.com/etkinlikler> (Erişim Tarihi: 20.06.2024)
- leki, H. (2016). "Milliyetçi Fikir Dergiciliği Yayınlar Bibliyografyası". İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, S. 42, 266-297.
- Özer, B. (2018). Türkiye'de Muhafazakarlık: Muhafazakar Düşünce Dergisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Toprak, Z. (1984). "Fikir Dergiciliğinin Yzynlı". Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Tunalı, M. Ali. (2009). "Siyasi Fikir Dergileri". Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler. Ed. Taml Bora & Murat Gültekingil içinde (837-843). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2004). Türkiye'nin Siyası Hayatında Batılılaşma Hareketleri. İstanbul: İstanbul BilĐi Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhit> (Erişim Tarihi: 21.05.2024)
- Uyanık, M. (2004). "Bir Sosyal Ve Siyasal Kimlik Tartışması: Muhafazakar Demokrat Mı, Müslüman Demokrat Mı?". Muhafazakar Düşünce Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 1, 165-177.
- lken, H. Z. (1954). "Türk Düşüncesi ve Dergilerimiz". Türk Düşüncesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, 82-87.
- lken, H. Z. (1966). Türkiye'de ağdaş Düşünce Tarihi. Konya: Selçuk Yayınları.
- Yapar Gönenç, A. (2007). "Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, 63-78.
- Yılmaz, M. (2004). "Muhafazakar Demokrat Bir Politikanın Temel zellikleri Neler Olabilir?". Muhafazakar Düşünce Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 1, 143-147.
- Yılmaz, M. (2006). "AK Parti 'Muhafazakar Demokrasi' ile Milliyetçi- Muhafazakarlık Arasında". Muhafazakar Düşünce Dergisi, Sayı: 9-10, Yıl: 2, 47-54.